

DOMINGU XV TEMPU KOMÚN – TINAN C

Tema

Liturjia domingu ne'e nian buka define dalan atu hetan moris rohan-laek. Testu sira ohin nian hateten katak moris rohan-laek sei hetan de'it iha domin ba Maromak no ba maluk sira.

Evanjellu sujere katak moris nakonu ida-ne'e la mai husi kumpre ritu determinadu ruma, maibé husi domin. Nu'udar exemplu, Evanjellu apresenta figura samaritanu ida-nian, ne'ebé tuir ema judeu sira, nia mak infiél ida, ereje ida, maibé nia hatene lolo liman ba maluk ne'ebé latan iha lurón ninin. “Bá no halo hanesan” – Jezús dehan ba ema ida-idak ne'ebé hakarak hetan moris rohan-laek.

Leitura dahuluk reflete, liiliu kestaun domin ba Maromak, Nia konvida ema fiar-na'in sira atu halo Maromak sai sentru moris nian no hadomi nia ho fuan tomak. Oinsá? Hodi rona ninia liafuan iha fuan laran no la'o tuir ninia ukun-fuan sira.

Iha *leitura daruak*, Paulo apresenta knananuk ida ne'ebé propoin Kristu nu'udar referénsia fundamentál, nu'udar sentru iha-ne'ebé istória no fiar-na'in ida nia moris harii bá. Testu maski haliis uitoan husi tema leitura rua seluk, nia mak katekeze ida kona-ba sentralidade Kristu nian. Se Kristu mak sentru iha-ne'ebé buat hotu sei harii, ita presiza rona Nia ho atensaun no halo atu domin ba Maromak no ba maluk sira sai ezijénsia fundamentál ida iha ita-nia dalan.

LEITURA I – Deut 30,10-14

Livru Deuteronomio nian mak rezultadu husi reflesaun no katekeze teólogo sira husi Reino Norte (Israel) nian, ne'ebé preokupa atu fó hanoin ba Povu sira kona-ba kompromisu sira assume iha ámbitu “aliansa” nian; literariamente, nia mak apresentasaun Moisés nia diskursu sira, nu'udar testamento espirituál ida Moisés hato'o molok mate, bainhira ebreu sira prepara an hela atu hafoun “aliansa”, molok tama “Rai Prometida”.

Testu ne'ebé ohin propoin mai ita mak diskursu datoluk Moisés nian (kf. Dt 29-30). Loloos testu sira-ne'e mak omilia ne'ebé teólogo deutoronimista hakerek iha faze finál ezíliu nian iha Babilónia, hodi fó hanoin ba comunidade Maromak nia Povu nian kona-ba konsekuénsia sira fidelidade eh infidelidade nian ba kompromisu sira ho Jahwéh.

MENSAJEN

Testu ohin nian mak konvite ida atu adere ho fuan no an tomak ba Maromak nia proposta no ukun-fuan sira (vers. 10).

Oinsá hetan no desobre Maromak nia propsota, atu keta monu fali ba moris-atán?

Teólogo deutoronomista sira konvensidu katak la presiza ba buka dook: la'ós iha lalehan (vers. 12), la'ós mós iha tasi (vers. 13), la'ós iha fatin ne'ebé ema baibain la bele iha asesu. Maski Maromak nia dalan mak dalan misteriozu ida, maibé nia dalan mak dalan ida ne'ebé hakerek momoos iha ema nia fuan no iha ninia konxiénsia (vers. 14).

Mensajen apresenta iha testu dehan nune'e: atu komprende projetu salvasaun, liberdade no ksolok nian ne'ebé Maromak iha ba ema sira, natón de'it hateke ba ita-nia fuan no ba ita-nia

konxiénsia; iha ne'ebá mak Maromak ko'alia mai ita no iha-ne'ebá mak ita rona ninia proposta no indikasaun sira. Ita presiza de'it sai disponivel atu rona no atu komprende – iha kontra-indikasaun sira nia leet mai husi ita-nia paixaun sira – Maromak nia sujestaun, apelu no dezafiu sira.

LEITURA II – Col 1,15-20

Colossos mak sidade ida Frígia (Ásia Menor) nian, besik kílómetru 200 husi Éfeso husi parte lorosa'e. La'ós Paulo mak funda komunidade ida-ne'e maibé Epafras, Paulo nia eskolante husi Colossos (kf. Col 4,12).

Paulo hakerek ba Kolossense sira husi prizaun (provavelmente, husi Roma). Ita iha tinan 61 no 63. Epafras halo vizita ba Paulo no lori ba apóstolu notísia ladi'ak... “Doutór” lokál ruma (karik membru husi movimentu sinkretista ida, ne'ebé kahur kristianizmu ho kultu mistériku husi mundu elenista no elementu relijiozu seluseluk) hanorin Kolossense sira katak fiar iha Kristu tenke completa ho prática axética maka'as, completa ho ritu legalista judeu sira-nian, ho preskrisaun kona-ba hahán sira (kf. Col 2,16.21), hodi observa festa ruma (kf. Col 2,16) no ho espekulasau kona-ba anju sira (kf. Col 2,18). Iha “doutór” sira-ne'e nia opiniaun, buat sira-ne'e hotu sei fó ba fiar-na'in sira koñesimentu aas liu mistériu sira-nian no perfeisaun aas liu.

Paulo sobu konfuzau doutrinál sira-ne'e hotu no afirma katak elementu sira ne'e ida de'it mós la iha importânsia ba salvasau: Kristu de'it to'o ona.

Testu ohin nian mak knananuk ida ho estrofe rua, ne'ebé karik Paulo foti husi liturjia kirstán primitiva, maibé integra didi'ak iha konteúsu jerál surat ne'e nian. Knananuk kristaun idane'e ho inspirasaun sapiensiál selebra Kristu nia supremasia absoluta iha kriasaun no iha redensaun.

MENSAJEN

Estrofe dahuluk kananuk ne'e nian (vers. 15-17) afirma no selebra Kristu nia soberania no nia podér iha kriasaun tomak.

Afirmasaun dahuluk hateten katak Kristu mak “ilas Maromak invizivel nian”. “Ilas” iha-ne'e signifika katak iha buat hotu Nia hanesan ho Aman, iha nia an no iha ninia hahalok sira, basá iha Nia mak ita hetan plenitude divindade nian. Signifika katak Maromak, espirituál no tranxendente, hatudu An ba ema sira no sai vizivel liuhusi Kristu nia umanidade.

Afirmasaun daruak hateten katak nia mak “Oan mane-boot husi kriatura hotu”. Iha kontestu familiár judaiku, “oan-mane boot” mak erdeiru prinsipál, ne'ebé iha primazia dignidade no autoridade nian iha nia alin sira nia leet. Aplika ba Kristu, signifika Kristu nia supremasia no autoridade hasoru kriasaun tomak.

Afirmasaun datoluk hateten katak “iha Nia, husi Nia no ba Nia mak buat hotu mosu”. Ne'e signifika katak Nia mak buat hotu nia sentru supremu unidade nian, koezaun nian, armonia nian (iha Nia); Nia mak komunika Aman nia moris (husi Nia); no Kristu mak kriasaun tomak nia rohan no finalidade (“ba Nia”). Hodi mensiona Kristu nia soberania, Paulo desmonta “doutór” sira-nia espekulasau kona-ba anju nia kbiit, ne'ebé sira dehan hanesan ho Kristu nian.

Estrofe daruak (vers. 18-20) afirma no selebra Kristu nia soberania no podér iha redensaun. Afirmasaun dahuluk dehan katak Nia mak “ulun isin nian katak Kreda”. Espresaun ne'e signifika katak, uluknanai, Kristu iha primazia no soberania hasoru komunidade kristán; signifika mós katak, Nia mak komunika moris ba membru sira isin nian no halo sira sai ida de'it iha konjuntu vitál no armóniku.

Afirmasaun daruak haktuir katak Nia mak “prinsípiu, oan-mane boot entre matebian sira”. Signifika katak Nia, la’ós de’it ida-ne’ebé moris hi’as uluk liu husi mate, maibé mós katak Nia mak moris nia hun ne’ebé sei halo ita moris-hi’as.

Afirmasaun datoluk hateten katak iha Nia “mak soi buat hotu nia plenitude”. Signifika katak iha Nia no iha Nia de’it mak horik divindade, ho modu efetivu no esensiál: Buat hotu ne’ebé Maromak hakarak komunika mai ita, atu hatama ita iha ninia família, ita hetan iha Kristu. Tanba ne’e, autór knananuk ida-ne’e nian bele dehan katak husi Kristu mak Maromak halo rekonsiliaun ho kriatura hotu iha rai no iha lalehan; husi Kristu kriasaun tomak, ne’ebé marka ho salan, simu oferta salvasaun nian no bele tama fali iha Maromak nia família.

EVANJELLU – Lc 10,25-37

Ita kontinua “dalan ba Jerusalém” – katak tuir perkursu espirituál, iha-ne’ebé Jezús prepara ninia eskolante sira atu sai sasin Reinu nian. Iha kontestu “pedagójiku” ne’e mak sei mosu “ai-kanoik samaritanu di’ak”.

Entre grupu rua, judeu no samaritanu sira, iha konflitu ne’ebé halo sira la haree malu di’ak. Sira-nia divizaun hahú iha 721 mK, bainhira Assíria foti Samaria no deporta populasaun 4%; ema Assísiria hahú hela iha Samaria no kahur ho populasaun lokál; ba judeu sira, makhorik Samaria nian hahú sai jentiu (kf. 2 Re 17,29). Relasaun entre komunidade rua sai aat liután, bainhira filafali husi ezíliu, judeu sira rekuza samaritanu sira nia tulun (kf. Esd 4,1-5) ba rekonstrusaun templu Jerusalém nian (tinan 437) no denunsia kazamentu mistu sira; judeu sira, tenke enfrenta samaritanu sira-nia opozisaun ba rekonstrusaun sidade nian (kf. Ne 3,33-4,17). Iha tinan 333 mK, elementu foun separasaun nian mosu: samaritanu sira harii templu iha foho Garizim; templu ne’e hetan destruisaun iha 128 mK husi João Hircano. Ikus, sira-nia konflitu kontinua sai boot ho akontesimentu famozu iha Kristu nia tempu (tinan ruma liutiha nia moris), bainhira samaritanu sira hafoer templu Jerusalém nian ho mate-ruin sira. Ba judeu sira, samaritanu sira mak sira ne’ebé nia raan kahur ho jentiu sira no la tuir fiar loos ba Jahwéh.

MENSAJEN

Pergunta importante iha testu ohin mak buat ne’ebé mestre Lei nian husu: “sá mak tenke halo atu hetan moris rohan-laek?” (iha Marcos pergunta mak “ukun-fuan boot liu” – kf. Mc 12,28-34. Ba Lucas, tanba adapta ba kultura grega nia foti kestaun “moris rohan-laek nian). Resposta mak: hadomi Maromak, halo Maromak sai sentru moris nian no hadomi maluk sira hanesan an rasik. Iha “rezumu” ukun-fuan nian ida-ne’e, nia temi Dt 6,5 (kona-ba domin ba Maromak) no Lv 19,18 (kona-ba domin ba maluk sira). To’o iha ne’e Jezús konkorda ho buat ne’ebé Lei sujere.

Mestre Lei nia dúvida ba kle’an liután: “no sé mak ha’u nia maluk?” Iha Jezús nia tempu, mestre sira Israel nian diskute, kona-ba sé mak “maluk”. Iha opiniaun barak, maibé iha konsensu kona-ba esklui husi kategorai “maluk”, inimigu sira: tuir Lei, “maluk” mak membru Maromak nia Povu de’it (kf. Ex 20,16-17; 21,14.18.35; Lv 19,11.13.15-18). Jezús fali, iha perspetiva diferente husi perspetiva judeu sira nian. No atu esplika buat ne’e mak nia haktuir “ai-kanoik samaritanu di’ak”.

Entre sidade Jerusalém no Jericó iha distânsia kilómetru 30. Iha Jezús nia tempu, ne’e lurón perigozu ida, nakonu ho bandidu ho kro’at. Iha mane ida (la identifika sé loos, sá loos nia rasa no religiaun, maski iha kontestu ita bele hanoin katak judeu ida) hetan asaltu husi bandidu sira no soe hela nia iha lurón ninin. Nia mak ema ida kanek, soe hela iha dalan, presiza tulun.

Amlulik ida liu husi lurón ne'e (nia koñese Lei no hala'o funsaun litúrjika iha templu) no levita ida (nia mós hala'o funsaun litúrjika iha templu). Sira rua la para: karik ta'uk atu ema aat sira halo hanesan ba sira, eh karik preokupasaun ba pureza legál (ne'ebé impede atu kona isin mate), eh karik ansi atu bá lalais, eh indiferensa ba ema seluk nia terus, impede sira atu para. Maski sira iha koñesimentu relijiozu, sira la iha sentimentu laran-sadia nian ba mane ne'e. Sira hatene buat hotu Maromak nian, besik nafatin ho Maromak nia sasán sira maibé, la hatene buat ida kona-ba Maromak, basá la hatene buat ida kona-ba domin. Sira nia relijiaun mak relijiaun maran ida, ho ritu lahó fuan, ho jestu mamuk no lahó sentidu, serimónia boboot ho festa, maibé la iha buat ida ho domin.

Ikus mai, liu samratinu ida. Relijiaun tradisionál Israel nian konsidera nia inimigu ida, infiél ida, dook husi salvasaun no Maromak nia domin... Maski nune'e, nia mak para, lahó ta'uk hasoru risku eh adia ninia eskema no interese pesoál sira, nia tau matan ba ema ne'ebé kanek no salva nia. Maski nia ereje ida, eskomungadu ida, nia hatudu an nu'udar ida ne'ebé hatene tau matan ba maluk ne'ebé presiza, ho fuan nakonu ho domin, katak, nakonu ho Maromak. Jezús taka ai-kanoih hodi dehan ba mestre Lei nian ne'ebé husu nia: "ó bá no halo hanesan". Relijiaun loos ne'ebé lori ba moris nakonu liu husi Maromak nia domin, hatudu ho jestu konkretu domin nian ba maun-alin sira – lahó esesaun.

Ita hanoin fali katak pergunta inisiál mak: "sá mak tenke halo atu hetan moris rohan-laek"... Konkluzaun mak: atu hetan moris rohan-laek presiza hadomi Maromak no maluk sira. Maluk mak ema naran de'it ne'ebé presiza ita, belun eh inimigu, koñesidu eh deskoñesidu, rasa hanesan eh rasa seluk; "maluk" mak maluk ida monu iha dalan sira moris nian ne'ebé presiza tulun atu hamriik, presiza ita-nia tulun no ita-nia domin. Iha samaritanu nia jestu, Kreda tempu hotu nian rekoñese aspetu fundamentál ida ninia misaun nian: halo hamriik mane no fetu hotu monu iha lurón sira moris nian.